

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van grondboringen aan De Verbetering te Hoogkerk, gemeente Groningen (Gr.)

S.A. Mulder

ARC-Rapporten 2007-29

Groningen
17 april 2007
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van grondboringen aan De Verbetering te Hoogkerk, gemeente Groningen (Gr.)

ARC-Rapporten 2007-29
ARC-Projectcode 2007/065

Opdrachtgever
Stichting NOVO, dhr. K. Bos
Bevoegd gezag
Gemeente Groningen, drs. G.L.G.A. Kortekaas
Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

ARCHIS nummer
21988

Tekst
S.A. Mulder
Afbeeldingen
B. Schomaker
Redactie
A. Ufkes
Eindredactie
J. Schoneveld

Status
definitieve versie

Autorisatie — C.G. Koopstra

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 17 april 2007

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Samen met de gemeente Groningen heeft Stichting NOVO een plan opgesteld voor de nieuwbouw van Centrum voor Onderwijs, Dagbehandeling en Gezinsondersteuning voor kinderen met een beperking aan De Verbetering te Hoogkerk. Hierbij wordt een klein driehoekige terrein direct ten zuiden van de geplande locatie van het Centrum – thans een groenstrook tussen een parkeerplaats en een fietspad – (gedeeltelijk) bestraat. In concreto bestaan de bodemversturende ingrepen op het terrein uit de aanleg van wegverharding (wegcunet ca. 40 cm), in combinatie met riolering (verwachte diepte 80 cm). Omdat potentieel in de bodem aanwezige archeologische waarden door de werkzaamheden worden bedreigd, dient in het kader van de (inter)nationale wetgeving archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd.

Na overleg met het bevoegd gezag namens de Gemeente Groningen, gemeentelijk archeoloog drs. G.L.G.A. Kortekaas, heeft Stichting NOVO te Groningen Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht gegeven een verkennend bodemonderzoek uit te voeren. Dit inventariserend veldonderzoek (IVO) bestond uit een korte voorbereidende bureau-studie, gevolgd door een geo-archeologisch booronderzoek. Het veldonderzoek vond plaats op 3 april 2007 en is uitgevoerd door drs. T.S. Leegstra en mw. drs. S.A. Mulder. Het onderzoek is verricht conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1.¹

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie is gesitueerd ten zuiden van De Verbetering aan de westzijde van Hoogkerk, gemeente Groningen (afb. 1, 3 en 4). Het betreft een klein, driehoekig grasveld met een maximale grootte van 35×15 meter. Het terrein is in verhouding tot het aan de zuidzijde aangrenzende fietspad en de recreatieplas ten oosten hiervan relatief hooggelegen. Ten westen van de onderzoekslocatie bevindt zich een groot geasfalteerd parkeerterrein, op het thans nog braakliggende terrein aan de noordzijde zal het Centrum worden gerealiseerd.

1.3 Objectgegevens

Provincie	Groningen
Gemeente	Groningen
Plaats	Hoogkerk
Toponiem	De Verbetering
Kaartblad	7C
Coördinaten	W: 229.935/580.660 Z: 229.945/580.640 O: 229.975/580.655
Type bodem	Moerige podzolgrond (kWp)
Geomorfologie	Ontgonnen veenvlakte (2M46)
Grondwaterstand	III, V, VI

¹De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl

1.4 Doel van het onderzoek

Doel van het bureau-onderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verworven informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld. Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe, het voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Aan de hand van de op deze wijze verkregen gegevens wordt vastgesteld of er archeologische resten in het plangebied aanwezig (kunnen) zijn, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied eventueel een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

1.5 Werkwijze

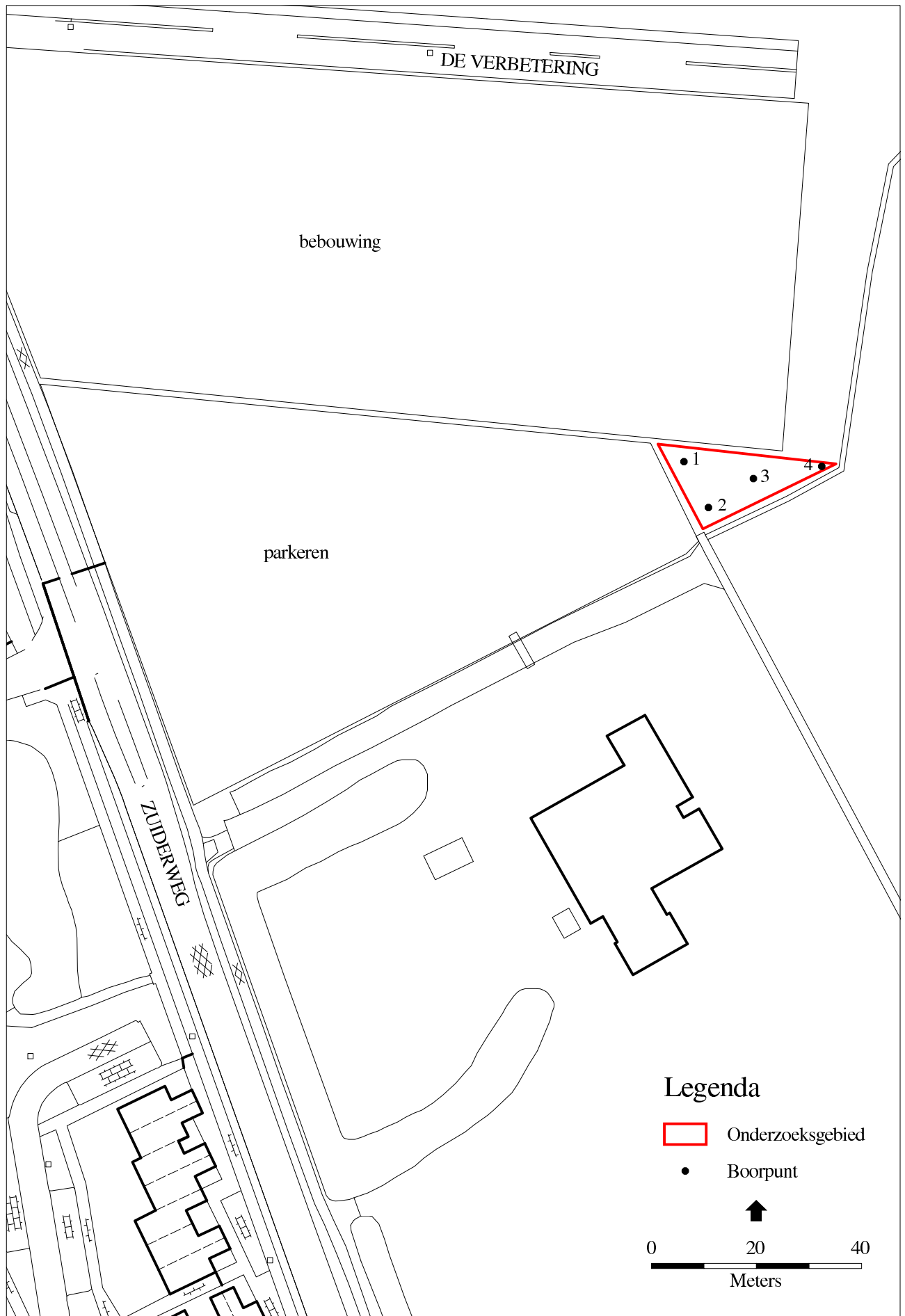
Bureau-onderzoek

Voor het bureau-onderzoek wordt bronnenmateriaal uit diverse disciplines geraadpleegd en geïntegreerd tot een archeologisch verwachtingsmodel. Gegevens met betrekking tot bekende en te verwachten archeologische waarden worden onder meer ontleend aan Archis² Voor een goede beeldvorming van de ontstaansgeschiedenis van en de bodemopbouw binnen het plangebied worden geomorfologische en bodemkundige kaarten geraadpleegd. Getracht is, om informatie met betrekking tot bekende verstoringen in de bodem te achterhalen. Voor een overzicht van de historische en subrecente situatie van het plangebied is topografisch-historisch kaartmateriaal bekeken. Tenslotte zijn de resultaten van voorgaand archeologisch onderzoek – gepubliceerd in archeologische rapporten – nagetrokken op relevantie en bruikbaarheid voor het onderhavige onderzoek.

Inventariserend Veldonderzoek (IVO)

Het IVO bestond uit het verrichten van vier grondboringen ten behoeve van de archeologie (afb. 2). Deze zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algemene, indruk van de bodemopbouw binnen het onderzoeksterrein te kunnen krijgen. De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 8 cm. Naast het boren is een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het gehele terrein en het inspecteren van allerlei ontsluitingen waaronder molshopen. De vondstzichtbaarheid was slecht als gevolg van begroeiing met gras.

²Het digitale archeologische informatiesysteem voor Nederland waarvan de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) deel uitmaken.

Afbeelding 2 Locatie van de boorpunten op het onderzoeksterrein aan De Verbetering. Kaart: B. Schomaker.

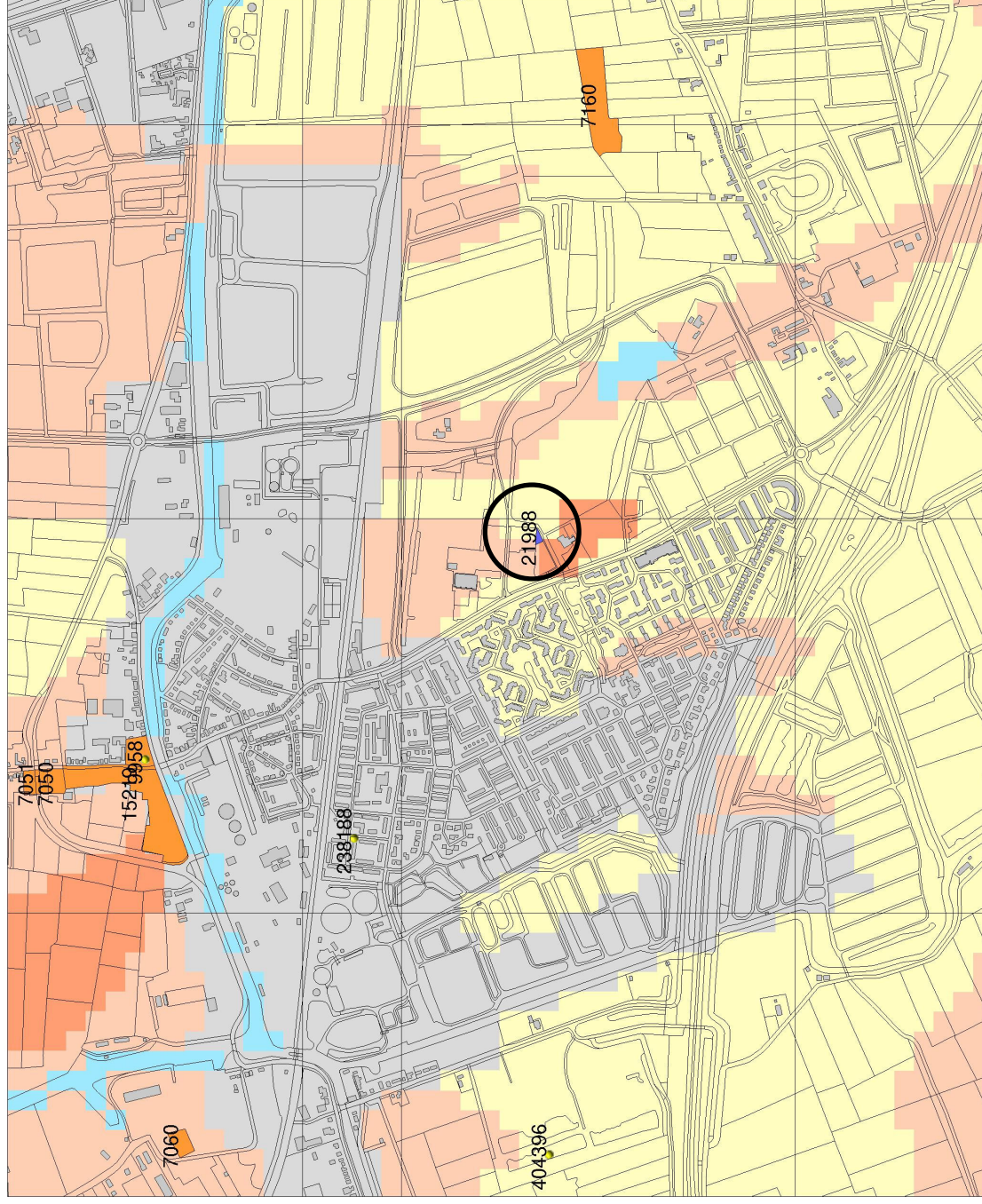
2 Resultaten

2.1 Bureau-onderzoek

De onderzoekslocatie bevindt zich op de overgang van de knipkleigronden van het noordelijk zeekeleigebied naar de (ontgonnen) veengronden van het noordelijk veengebied (Berendsen 2005). De analyse van geomorfologisch en bodemkundig kaartmateriaal³ indiceert dat het terrein deel uitmaakt van een ontgonnen veenvlakte, alwaar de bodem gevormd wordt door moerige podzolgronden met een zavel- of kleidek en een veelal sterk verweerde moerige tusselaag (legenda-eenheid kWp). Gezien het feit dat in dit kaartmateriaal een zekere mate van onnauwkeurigheid aanwezig is, en het plangebied zich op de overgang van een aantal geomorfologische/bodemkundige eenheden bevindt, dient er rekening mee te worden gehouden dat de bodem een hiervan afwijkende opbouw vertoont (afb. 3). Zo behoort zowel de aanwezigheid van een knippige poldervaaggrond met een verjongingsdek (gMn83C, gevormd in een getijdenvlakte) als een humupodzolgrond (Hn23) op de onderzoekslocatie tot de reële mogelijkheden. Het voorkomen van laatstgenoemd bodemtype kan worden gerelateerd aan de aanwezigheid van een (voorheen met veen bedekte) dekzandwielving direct ten zuidwesten van het plangebied. Afhankelijk van de aangetroffen bodemeenheid zal de grondwaterspiegel zich in trap III (moerige podzol), V (knippige poldervaaggrond) of VI (humuspodzol) bevinden. Het is zeer aannemelijk dat de oorspronkelijke bodemopbouw bij het bouwrijp maken van het terrein veranderingen heeft ondergaan. Hierbij kan zowel gedacht worden aan het verwijderen van bodemlagen door egalisatie/aftopping, als aan het aanbrengen van ophogingslagen.

Een algemeen beeld voor de archeologische waarde van het gebied levert de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) in Archis. De verwachtingswaarden op deze kaart zijn gebaseerd op de veronderstelling dat er een aantoonbaar verband bestaat tussen de bodemkundige situatie en locatiekeuze door de (pre)historische mens. Dit gegeven wordt gereflecteerd in de verwachtingswaarden rond de onderzoekslocatie: aan de afgegraven veengronden ten westen van Hoogkerk is een lage trefkans op archeologische waarden toegekend, het knipkleigebied kent een middelhoge trefkans en de relatief hooggelegen dekzandwielving ten zuid(west)en van het terrein heeft een hoge archeologische verwachtingswaarde. Archeologische monumenten en waarnemingen in de omgeving van de onderzoekslocatie ontbreken in Archis echter vrijwel geheel (afb. 4). Uitzondering hierop vormt de ten oosten van de onderzoekslocatie gesitueerde dekzandrug van Tynaarlo, waarop sporen van menselijke activiteiten uit het Midden-Neolithicum (3400–2850 v. Chr.) zijn aangetroffen in de vorm van een zeer grote geslepen bijl en Trechterbekeraardewerk (Ufkes 2001). De analyse van historisch-topografisch kaartmateriaal uit de afgelopen eeuwen wijst erop dat het terrein in deze periode gediend heeft als grasland; er zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van bebouwing (zie Versfelt & Schroor 2005, Geudeke et al. 1990 en Wieberdink 1990).

³Geomorfologische Kaart van Nederland, kaartblad 7 W/O, Bodemkaart van Nederland kaartblad 7 West, Groningen en een (meer recente) door Alterra in Archis beschikbaar gestelde bodemkaart

Legenda

- TOP10 (e)TDN
- ONDERZOEKSMELDINGEN
- WAARNEMINGEN
- MONUMENTEN**
 - archeologische betekenis
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
- GRID_1KM
- HUIZEN
- IKAW**
 - zeer lage trefkans
 - lage trefkans
 - middeelhoge trefkans
 - hoge trefkans
 - lage trefkans (water)
 - middeelhoge trefkans (water)
 - hoge trefkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd

Afbeelding 4 Archeologische verwachtingswaarden, monumenten en waarnemingen in de omgeving van de onderzoekslocatie (onderzoeksmeldingnummer 21988). Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II, 10 april 2007.

2.2 Inventariserend veldonderzoek

Uit bovenstaande bureau-studie blijkt dat rond de onderzoekslocatie drie onderling sterk verschillende bodemeenheden bij elkaar komen. Het is daarom niet verbaazingwekkend dat de aangetroffen bodemopbouw afwijkt van die, welke op bodemkaarten voor het terrein wordt gesuggereerd.

In plaats van de verwachte moerige podzolgronden bestaat de ondergrond uit klei. Direct onder het maaiveld bevindt zich een bruine bouwvoor van sterk zandige klei met een dikte van circa 20 cm. Hieronder ligt een pakket geroerde klei met daarin veel brokken puin en mortel. Bij boorpunten 1 en 2 loopt dit verstoorde pakket door tot 1,50 m –mv, bij boorpunt 3 tot 1,10 m –mv en bij boorpunt 4 tot circa 0,5 m –mv. Bij boorpunt 4 ligt onder de verstoorde kleilaag een 30 cm dik pakket sterk veraard veen. Onder de verstoorde klei bij de boringen 1–3 en onder het veraarde veen bij boring 4 bevindt zich zware klei. Bij de boringen 1 en 2 betreft dit zware blauwe zeeklei, ter hoogte van de boringen 3 en 4 is de zware klei meer grijs van kleur en bevat lokaal een enkel dun veenbandje.

Afgezien van de puinconcentraties in het verstoorde kleipakket onder de bouwvoor, zijn er geen antropogene en/of archeologische indicatoren in de boorkernen aangetroffen. Ook bij de terreininspectie zijn geen oppervlaktevondsten gedaan.

3 Conclusie en aanbevelingen

Voorafgaand aan de aanleg van wegverharding en riolering op een terrein ten zuiden van De Verbetering te Hoogkerk is een verkennend archeologisch onderzoek (IVO) uitgevoerd. De resultaten van het archeologisch veldwerk komen in grote lijnen overeen met de in bureau-studie geformuleerde archeologische verwachtingswaarde van het terrein. De bodem vertoont over vrijwel het gehele terrein een verstoorde opbouw tot de maximale verstoringsdiepte van 80 cm beneden maaiveld. Structurele archeologische grondsporen kunnen hierin niet worden verwacht. Na overleg met de gemeentelijk archeoloog van Groningen, drs. G.L.G.A. Kortekaas, is besloten het terrein vanuit archeologisch perspectief vrij te geven voor het uitvoeren van de voorgenomen werkzaamheden. Wanneer bij de uitvoering van de werkzaamheden echter onverhoopt grondsporen en/of vondsten mochten worden aangetroffen, dient men dit onverwijld te melden aan het bevoegd gezag.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. Assen.
- Geudeke, P.W., K. Zandvliet & L. Balk, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 2 Noord-Nederland 1851–1855*. Groningen.
- Ufkes, A., 2001. Een Trechterbekerscherf uit Ruskenveen in Hoogkerk. In: J.A.N. Leutscher et al. (red.), *Hervonden Stad 2001*. pp. 62–64.
- Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin. Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland 1819–1829*. Groningen.
- Wieberdink, G.L., 1990. *Historische Atlas Groningen. Chromotopografische Kaart des Rijks 1:25.000*. Den Ilp.